

27.

ACC. N:R M. 16474:1-14.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: *Skåne* Upptecknare: *Elisabet Lisberg Jensen*
Härad: Berättare: *Ernst Ullmar, L. Fiskaregata 5,
Lund*
Socken: *Lunds stad* Berättarens yrke: *revisor*
Uppteckningsår: *1965* Född år *1901* i *Nerishög*

*Stadstraditioner I s. 1-14.**LMF 126
a-o*

Skriv endast på denna sida.

27.

Uthonas

f. 01

Dehman exc

FOLKLIVSARKIVET

FINNGATAN 8

8 Lisberg-Jensen

14 m s

LUND

M. 16474.

Ifylles av uppgiftslämnaren

Berättarens namn: Ullmar Ernst Alfred Bernhard
" födelseår: 1901
" födelseort: Norishög (Staffanstorp)
" yrke: Noriser
från 1919 prästgårdsbetjänt
Makes/makas namn: Ullmar fött Malmberg Emy Alfred
Loriser
" födelseår: 1902
" uppväxtort: Sätersborg
" yrke: förre ämbetsmanst biografkassör
därpå hemman

Faders namn: Andersson Axel Birger
" födelseår: 1871
" uppväxtort: Lund
" yrke i staden: Prästgårdsbetjänt
" yrke före ev. inflyttning till staden: _____
Moders namn: Andersson fött Persson Koselina
Serikadamen
" födelseår: 1871
" uppväxtort: Malmö
" yrke i staden: hemman
" yrke före ev. inflyttning till staden: fabrikarbarn
Farföräldrars yrke: Prästgårdsbetjänt
Morföräldrars yrke: Hälsöheringen druckträdik ork
styrtngskassör
Antal syskon: 2

Eigene

Wort

3-4

dentel

5

Vorgabe

6-8

10

27. /

ACC. N:R M. 16474:1

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

YRKEN OCH SYSSELSÄTTNINGAR

Fadern var trädgårdsmästare i Lund. Farfadern kom in från landet till stån efter 1874.

Faderns drivhus var belägna innanför vallarna och hade en yta på 1300 m². De uppvärmdes medelst en stor ugn varifrån röken gick genom murade gångar till drivhusen.

Fadern bildade en Godtemplarorden i "Nöden". Hela Godtemplarrörelsen var aktiv denna tid då "spriten flödade i fattigdomen". - Kaffet kom nu först på allvar in i bilden. -

Modern arbetade enkom i hemmet. Hon skötte allt. Längre fram hade hon dövstumma inackorderingar. - Dövstumsskolan låg vid Dalbyvägen. -

Sonen, Ernst Ulvnäs, hade förvärvsarbete som trädgårdselev. Det var hos annan utanför hemmet. Arbetstiden var från 6-6. Han skulle svara för värmen i drivhusen. Var det kallt kunde han få gå till arbetet och fyra kl. 2 på natten.

Vid 13 år hade han 5 kr/veckan. Dessa pengar gick helt till föräldrarna.

E. Ulvnäs slutade skolan i "4:e folk" och var då fyllda 12 år. Senare upptog han skolarbetet, men det var först när han fyllt 18.

BOSTAD.

Familjen bodde på Trädgårdsgatan 4 i ett envåningshus med ovanrum. -

Det var tre barn i familjen. - Huset var tegelfogat då och är numera rappat. Fyra lägenheter rymdes på nedre botten. En murare hade byggt

FORTS.

BOSTAD FORTS.

huset och huvudsaken hade varit att få upp väggar och tak. I andra hand kom inredningen, som fick bättras på efterhand. Ovanrummen byggdes ut senare. "Det var nog en regel." Hyran var 6-8kr/mån.

Med förhållandet till värden var det lite så och så. "Han hade ju makt att sparka ut folk."

Lägenheten rymde två rum, ytter- och innerrum, samt kök. Finrummet hölls städad och snyggt för att "visa standard". Här stod en soffa, men man låg inte där annat än tillfälligt. Man hade inget att jämföra med för att avgöra om bostaden var god eller dålig.

Bland inventarierna märktes pinnstolar, avlångt bord med klaffar, dala-klocka och en skänk. På vinden fanns klädkistor, tillverkade av "bonnasnickare". - Ibland hade man inte stolar nog när det kom besök, så man fick ta in huggekubbar till hjälp.

På väggarna hade man släktporträtt, bl.a från föräldrarnas förlovning och giftermål. Man hade trasmattor. Golven sandades inte. Det kunde förekomma på landet.

Bostaden uppvärmdes på 1880-talet med sättugnar. Sedan fick man kaminer från Karl Holmbergs Mek. Verkstad i Lund. - De flesta kaminer här i staden kom därifrån. Köksspisen var en vanlig typ med mässinstång framför till "spisakrokarna". Den eldades med ved eller kol.

Belysningen var först fotogen, under kriget karbid och i slutet av kriget

FORTS.

3.

ACC. N:R M. 16474:3.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

BOSTAD FORTS.

get elektricitet.

Sängkläderna bestod av tagelmadrass, "nänedyna", över - och underlakan, kuddar av gåsdun och sticktäckan. De senare tillverkades av kvinnor i "Näden". När det var kallt hade man filter.

MAT, DRYCK, HUSGERÅD OCH MÅLTIDSSEDER..

Familjen hade svin och fjäderfä och slaktade själv under tiden 1880-1900. Sedan köpte man halva grisar och beredde. Sälunda fanns det tillgång på kött och ägg.

Hästkött var tabu och det ansågs närmast som kannibalism att förtära. Det varade in på 1930-talet. Köttmarknad hölls på nuvarande Stortorget tills livsmedelsstadgor kom och vederbörande handlande fick flytta in i Saluhallen. Där fick inte hästhandlarna hålla till. Livsmedelshandel var det på Mårtenstorget.

Mjölk hade man i dagliga kosten, medan kaffe förekom vid fest. Det fanns även "dricka" i huset.

Familjen åt inte makrill, men salt sill och torsk. En finess var "tripe a' la mode"-kalun-. Komagar till det fick man på torget. De frästes upp och såldes till fattiga befolkningen. Det var omkring 1900.

Tomater var i bruk 1912 och sedan blev de allt allmänna. Först var det blott en kuriositet man åt med ättika, salt och peppar.

"Rike mans mat var apelsiner och bananer."

FORTS.

MAT FORTS.

Färdigköpt mat förekom inte hos fam. Omkring 1905 förbjöd Hälsovårdsstadgan djur inom stadens "hank och stör". Somliga fick dispens att ha djuren kvar. - Efter 1895 kom övergången till köpta produkter för matlagning. - I början av 1880-90 försvann ölbyggningen i hemmen. - I hushållet användes mortlar och kvarnar bl.a till senap, kryddor och kaffe. Det fanns rivjärn att riva pepparrot på och potatispressare, s.k. jomfru.

Ägg konserverades och lades in fram till omkr. 1930. Potatis och grönsaker förvarades i källaren. Man lade in gurkor och kryddsill.

Under världskriget levde man "under knapphetens kala hjässa". Det var väldigt besvärligt att få smör och mjöl, som var ransonerat. Ersättningsmedel var majsena bl.a. Potatis fanns ej. Man hade nytta av bekantskaper med bönder. //

Klockan sex om morgonen åt man smörgåsmat. Sedan följde "lillemiddag" kl. halv 10, middag och "mejafton" samt kvällsvard. Det var inte plats att äta i köket. Föräldrarna hade sina bestämda platser vid bordet. Vaxduk kom i bruk 1907-08. Man åt med järnbestick. Det finare porslinet förvarades i en skänk.

För släktingar från landet serverades kaffe. Vin hade man vid begravning och bröllop. Allmänt sett "flödade spriten" - den var billig i förhållande till andra drickvaror. Det kan nämnas att brännvinsflaskan på

FORTS.

2 Bt

ACC. N:R M. 16474:5.

5.

MAT FORTS.

"Åke Hans" alltid stod på bordet.

I vardagslag tilläts barnen prata under måltiden, men inte när det kom främmande. Vid högtidliga tillfällen bjöds på mat när släkten kom långväga ifrån.

KLÄDER.

Man köpte tyg och gick till en sömmerska. Farfadern sydde själv en del - han hade gått i lära.

Högtidskläder-na var i svart eller möjligen mörkblått i engelsk cheviot. Syskonen ärvde kläder av varandra. Ibland om vintern bar fadern kubb. På sommaren hade han stråhatt eller skärmmössa. Schalett var bruklig till 1914 i alla fall.

Många hade symaskin och likaså modern.

Familjemedlemmarna använde trätofflor och grova skor. Man kunde ha smorläder- eller chevreauskor till finbruk.

Männen och kvinnorna i den sällsgrupp det här är tal om voro klädda på liknande sätt. Lantbor hade vadmalsklädsel och var omoderna. Ämbetsmän klädde sig förnämt. Slaktare, sotare och murare hade speciell yrkesklädsel. 1910-20 "apade man efter utländska modet". All klädsel gick i allvarets tecken. "Unga män anlade mustascher och polisonger efter sin värnplikt.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16474:6.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

SIFAMILJ, SLÄKT OCH HEMLIV

Föräldrarna kallades Mamma och Pappa. Eftersom modern var stadsflicka skulle barnen säga 'du'. Barnen här i familjen sa 'ej', tant och farbror; men "de finare" gjorde det.

Barnvagnar kom i bruk i slutet av 1800-talet.

Bestraffning fick barnen alltefter föräldrarnas sinnesstämning. "Det var hårda tag." Barnen kunde bli hotade med att få komma på Råby Institut, som var en arbetsanstalt för barn. "Det var ingen förstäelse för barnen på den tiden."

"Man var hemma om kvällarna och resonerade." "Det var fel om barnens mening ej sammanföll med föräldrarnas. Barn skulle tåga i vuxnas närvaro."

UMGÄNGE OCH NÖJESLIV, SPORT OCH IDROTT

Man hade fester vid bröllop och begravningar. Kafferepen var sporadiska. Barnen fick ha kalas på sin födelsedag. Skolutflykter gjordes till Skärvald på Söderåsens sluttning.

På farfaderns tid hade Godtemplarna ofta fester.

Det blev biografier i Lund omkring 1905. På 1920-talet kostade en biobiljett 35 öre.

Skridskoåkning i Idrottsparken var ett gouterat nöje. Barnen slog också "kana på fotsulorna".

FORTS..

ACC. N:R M. 16474:7.

7

UMGÄNGE ETC.FORTS.

Barnens leksaker köptes till jularna eller fick helt enkelt utgöras av "träd, djur och buskar". Man kunde spela Domino eller lekas med själv-tillverkade drakar. Lek inomhus var ej tillåten. Barnen i "Nöden" gick omkring och sjöng och tiggde pengar ibland. Allra senast skulle ungarna vara inne kl. 9 om kvällen. "Såg en polis én då, sa han till." Pojkarna bildade ligor i kvarteret och slogs med skolungdom från Kate-dralskolan. De kallades "grisar". Det var en latent känsla av förtryck som fick uttryck på detta sätt. Danstillställningar för ungdomar ordnades i Folkets Park och Idrotts-parken.

BEMÄRKESEDAGAR I FAMILJEN

Dop försiggick hemma. Man hade gudmor och gudfar och det var på dessa ansvaret vilade om barnet blev ensamt.

Konfirmation för uppgiftslämnaren ägde rum i Domkyrkan. Konfirmanden var iklädd cheviotkostym. "Det var en milstolpe i livet och allmänt då att alla döptes och konfirmerades."

"När socialismen spirade blev det motstånd till kyrkan."

Svensexa och möhippa firades ej. Mors Dag började firas omkring 1918-19. Till både förlovning och vigsel var det viktigt med annonsering.

Visitkort skickades ut vid förlovning. Det var breda guldringar till förlovning och vigsel för mannen och kvinnan. "Också om man skulle svet-

FORTS.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16474:8.

8.

BEMÄRKESEDAGAR FORTS.

ta sig till ringen." Kyrkblöllop var det vanliga.

Vid dödsfall lades den döde i ytterrummet hemma. Kistan placerades på pallar och locket var av hela tiden. Det var granris på gatan och i rummet där den döde låg. Till begravningen drogs kistan av svartklädda hästar. Kusken hade hög hatt, som han tog av när folk hälsade. Två pre-staver var med i sorgetiget. Före 1900 var det brukligt att de sorgklädda bar hög hatt och schalet. Efter 1900 kom sorghatt med flor i bruk. Födelsedagar hölls efter hur ekonomin var. Man tog tillfället i akt för att träffas.

Efter 1910 var det stor omsättning på vykort.

HELGER OCH FESTDAGAR.

Nyårsvaka höll familjen hemma. Efter nyår plögade de vuxna "skjuta ut julen" med sprängladdningar hemma hos vänner och bekanta.

Trättonhelgen firades inte i "Nöjen". Fastlagslekar var det inga i kvarteret, däremot på landet. Fastlagsbullar och påskris hade familjen.

På skärtorsdag var det mycket allmänt att man gick omkring och fäste "häxor" på varandra. "Man tog det som inte kostade pengar."

Långfredagen firades "med viss vördnad" i Ulvnäs hem, men i allmänhet inte i kvarteret. Man färgade ägg.

Det förekom inte valborgsmässoeldar eller majsjungning här i staden, däremot på landet.

FORTS.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

9
ACC. N:R M. 16474:9

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

HELGER OCH FESTDAGAR FORTS.

Det var demonstrationståg på 1:a maj.

Pingst märkte Ulvnäs familj mest därigenom att man fick sälja så mycket blommor-även i sitt eget kvarter.

Majstång sattes upp i Folkets Park och dit gick ungdomarna för att dansa."Man lade sig inte på Midsommarnatten.Resultatet av det blev många födslar i mars."

På Mårten åt " de förnäma gås och andra tupp.Torftigheten sken alltför mycket igenom om man inte hade tupp.Och svartsoppa."

"Det är nog senare bruk med ljus på advent."

Lucia firade man inte.Första gången det var offentlig Lucia i Lund var 1928-29..

På jul bakade man och lutade fisken själv "efter alla konstens regler". Man hade skinka som kunde vara"rökad eller sockersaltad".Det hörde till med julklappar och julgran med glitter.Marsipan och smällkarameller fick barnen.I/julklapp kunde pojkar få små trädfigurer och system små dockor.

SJUKVÅRD OCH HYGIEN.

Läkare anlätades mycket sparsamt."Brist på varmvatten gav dålig hygien"

Ingen i familjen besökte någon "klok",men det fanns de som besökte

FORTS..

ACC. N:R M. 16474: 10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

10
SJUKVÅRD FORTS.

"Åsumspågen". Han botade sjuka.

Vid förtätning i halsen ångade man sig. Liniment användes vid stelhet och linfrö för dålig mage. Glycerin var bra för narig hud och salubrin användes till sår. Man tog temperaturen men den sjuke fick ingen särskild vård. "Lavemang var vanligt för äldre människor framför allt." "Det skulle vara mycket allvarligt för att någon skulle besöka sjukhuset."

Förlossning ägde rum i hemmet med barnmorska till hjälp. Hon skulle ha "barnmorskekaffe". Barnen ammade så länge det fanns någon mjölk.

Familjens badmöjligheter var dåliga. Det fanns dock en stor tvättbalja i brygghuset.

Ohyra av olika sorter fanns i husen i kvarteret: loppor, löss och skäcker. Skäkterna bet och blev röda av blodet; i brist på näring var de vita. Man kunde bara röka ut dem med cyankalium.

Råttfällor och kattor fanns för att bekämpa råttorna. Råttgift kom senare i bruk.

Det var städning på lördag. Modern hade skurborste och såpa eller kvast och skyffel. Stortvätt var det en gång i månaden i brygghuset. Såpa eller soda till det.

SOCIALVÅRD.

"Det fanns inte socialhjälp." Enskilda givmilda personer kunde hjälpa."

FORTS.

ACC. N:R M. 16474: //

//.

SOCIALHJÄLP FORTS.

Och Frälsningsarmén brukade dela ut mat. De gamla kunde klara sig om de sparat en slant eller hade barn som ville ta hand om dem. I annat fall väntade "fattighuset" -Mårtenslund. "De gamla fick sitta i sina kåkar så länge de kunde."

KOOPERATION.

Det var inte flera hushåll som slog sig samman om inköp. En mangel hyrde man vid behov. De fanns i mangelbodarna på stan. Ej gemensam prenumeration på tidningar. "Hantverkarna föll det inte in att gå till kooperativa affärer. Arbetarna gick dit. "De köpte bröd på "Ringan". Det fanns sjuk - och begravningskassor, t.ex. "Solid".

"Som hantverkare såg man inte med blida ögon på fackföreningar. Befolkningen i "Nöden" var mer halvhjärtad i inställningen. Det var ringa anslutning till fackföreningsrörelsen. Arbetsgivaren ville inte gärna att arbetarna anslöt sig."

POLITIK.

De läste Lunds Dagblad och Folkets Dagblad i familjen. "Folk var inte då politiskt medvetna." I "Nöden" var det nog lika fördelning mellan Högern och Socialdemokraterna. Ulvnäs familj deltog ej i förstamajtåget. "De unga fattade galoppen med politik, men inte de gamla så mycket. Socialdemokraterna satte in reklam. 1918 var det stor politisk

FORTS.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R **M. 16474:12.**

/2.

POLITIK FORTS.

aktivitet."Om någon var fackföreningsmänniska och agiterade på arbetsplatsen, blev han avskedad. På den tiden fanns ungsocialister som genom revolution ville genomföra något bättre. Hinke Berggren var ett känt namn. Syndikalisterna fanns."

Arbetarnas inställning till kungadömet var negativ. Ulvnäs hade kungabilder. Till Mors Dag kunde man köpa en bild i vykortsformat.

RELIGION.

De hörde till Statskyrkan. Man gick sparsamt i kyrkan, t.ex. vid konfirmation. Det fanns "läsare" och judar i kvarteret. "Frälsningsarmén" betraktades med löjets skimmer. "Ulvnäs läste ej ur Bibeln. Uppfostran var inte religiöst färgad. Ej aftonbön.

Bland arbetarrörelsens folk vägrade man låta döpa och konfirmera sina barn. Borgerlig vigsel blev mer och mer vanlig.

LÄSVANOR.

De läste dagliga tidningar och tidskrifter som Allers Familjefournal och "Var åttonde dag". - Arbetarrörelsens medl. läste agitationslitteratur. Studenter var avundade och respekterade av omgivningen. U:s barn fick läsa. Var och en fick själv betala utbildningen. Uppgiftslämn. själv läste i Malmö och fick leva på torrskaftning.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

STADSDELAR OCH SAMHÄLLSGRUPPER.

"Nöden" bestod av: Trädgårdsgatan, Mariagatan, Grynmalargatan, St. Tvär-
gatan och Prennegatan (den gatan sades vara värst). På Prennegatan 5
var det ett gytter av folk. Det var mest envåningshus med ovanrum i
kvarteret.

"Det var sammanhållning mellan människorna där, därför att de var be-
roende av varandra."

"Förnedrande att vara kroppsarbetare. Kontorstjänstemän ville inte som
arbetslösa bli arbetare. Studenter hade rangen och kunde ägna sig åt
vad som helst. Lärare var en hög klass. Att vara fabriksflicka på den
tiden var inget vidare."

Här fanns Stadsparken, Idrottsparken, Fölkets Park. "Bullis" var stadens
promenadstråk -Klostergatan-. "Namnet är möjligen en förkortning av
boulevard." Det var ofta "ett böljande folkhav på den gatan och stu-
denterna brukade föra liv där." "Kritiska Hörnan" var belägen på hörnet
av Kyrkogatan. Där fick studenterna sina "krediter" i en bank.

"Ripas Äng" låg i "Nöden" och var ett omtyckt lekställe.

När barnen växt upp flyttade de bort från kvarteret eftersom det inte
var plats för dem där. Det ~~hade~~ ett visst affektionsvärde att bo där.

"Vissa förvecklingar uppstod mellan gamla och unga i politik och livs-
föring."

14.

ACC. N:R M. 16474:14

JUDARNA I KVARTERET.

Folket i "Nöden" kände aversion mot judarnas skäktning och man gillade inte deras konstiga fördelning av mat på olika tider av året."Språket lät löjligt." Judarna var i allt annorlunda.

"Sällan såg man dock berusade judar."

Farfadern ville helst ha judar som hyresgäster.De skötte betalningen av sin hyra.-Fadern brukade spela på judebröllop.-

Judarna var snyggt klädda,renliga och sanningsenliga,såvitt inte deras arbete blev lidande därav.

"Judarna var en minoritet och en sådan har det aldrig bra.Sammanhållningen var god mellan dem."

27
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND